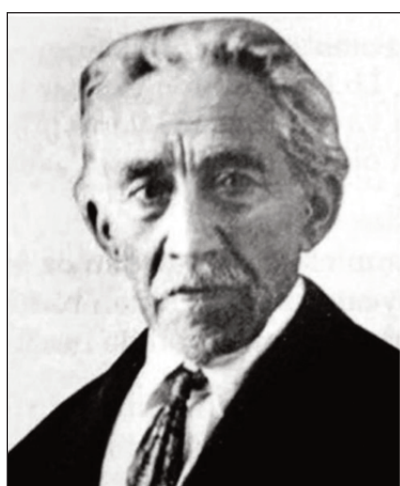

BÖYÜK MÜTƏFƏKKİR TEYMUR BƏY BAYRAMƏLİBƏYOV

Teymur bəy Bayraməlibəyov Azərbaycanın böyük mütəfəkkirlərindən biri sayılır. Çoxşaxəli fəaliyyəti olan Teymur bəy Bayraməlibəyov məktəbşünas, pedaqoq, tarixçi, etnoqraf, folklorçu, həkim, jurnalist kimi tarixdə iz buraxmışdır.

Teymur bəy Məmmədbəy oğlu Bayraməlibəyov 22 avqust 1862-ci ildə Lənkəran qəzasının Yeddioymaq kəndində, indiki bölgüyə əsasən Masallı rayonunun Birinci Yeddioymaq kəndində anadan olmuşdur. İlk təhsilini Qızılağac, sonra isə Yeddioymaq kəndindəki molla məktəbində almışdır. Mollaxanani bitirdikdən sonra Lənkəran şəhərindəki üçillik iki sinifli rus məktəbində oxumuşdur. 1875-ci ildə rus məktəbini müvəffəqiyyətlə bitirib Tiflis şəhərinə getmiş, orada tibb məktəbinə daxil olmuşdur. 1879-cu ildə tibb təhsilini başa vuran Teymur bəy Bayraməlibəyov Qori (Gürcüstanda şəhər) Müəllimlər Seminariyasının yenicə açılmış Azərbaycan (türk) şöbəsinə daxil olur. O, seminariyada təhsil alan ilk üç azərbaycanlı tələbədən biri idi.

Teymur bəy Bayraməlibəyov 1881-ci ildə seminariyanı bitirərək Lənkəran şəhər rus məktəbinə rus dili və hesab müəllimi təyin olunur, Lənkəran şəhər rus məktəbində (1881-1908), "Behcət" (1908-1909), "Ziya" (1909-1917) məktəblərində, Bakıda 67 saylı orta məktəbdə (1920-1929) rus dili müəllimi işləmiş, 1929-cu ildə təqaüdə çıxmışdır.

Teymur bəy Bayraməlibəyovun fəaliyyəti tək müəllimliklə yekunlaşmamış, eyni zamanda yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi folklorçu, etnoqraf, tarixçi, jurnalist kimi də ad qazanmışdır. O, Azərbaycanın ilk folklorşünaslarından biri kimi Azərbaycan, türk, talış, gürcü və İran əfsanə və nağıllarını toplamış və bu materialların müəyyən hissəsini rus dilinə tərcümə edərək mətbuatda dərc etmişdir. Heç də təsadüfi deyildir ki, professor A.V.Baqranın redaktəsi ilə 1930-cu ildə çap olunmuş "Azərbaycan folkloru" məcmuəsində Teymur bəy Bayraməlibəyovun topladığı 23 əfsanə də verilmişdir.

"Lənkəran keçmişdə" əsəri (əlyazma) Talışın etnoqrafiyasına dair ilk tədqiqat əsərlərindən sayılır. Əsərdə "Lənkəran adının yaranması haqqında", "Talışlar və onların əcdadları", "Talışların dili", "Talışların dini inancları", "Talışların xarakteri", "Talışda dindarlıq", "Talış lətifələri", "Talışların evlənməsi və valideyinləri ilə münasibətləri", "Talış qızı – ana kimi" və digər fəsillər yer almışdır.

Əlyazma şəklində olan "Talış ölkəsi keçmişdə və indi", "Talış xanlığının tarixi" (1885) əsərləri, "Bəlləbur qalası" və tarixi mövzu-

da yazdığı digər məqalələrlə Talışın salnaməsini ilk yazanlardan biri olmuşdur.

Teymur bəy Bayraməlibəyov bir jurnalist kimi də tanınmış, "Kaspi" qəzetinin bölgə müxbiri olmuş, "Kaspi", "Baku", "Rıbnoye delo", "Tiflisskiy listok" və "Sbornik dlya opisaniy mestnosti plemen Kavkaza" jurnal və qəzetlərində rus dilində məqalələri dərc edilmişdir.

Akadmik N.Y.Marr "Talışlar" kitabını (rusca, 1922), professor B.Miller isə "Talış mətnləri" toplusunu (rusca, 1930) yazarkən Teymur bəy Bayraməlibəyovun çap olunmuş məqalələrindən istifadə etmişlər.

Teymur bəy Bayraməlibəyov həmçinin Lənkəran Şəhər Dumasının üzvü, Müsavat Partiyasının Lənkəran Təşkilatının sədri olmuş, Lənkəran qəzasında denikinçilərin həyata keçirdikləri qırğın və talanlarına son qoymaq məqsədilə Bakıya, ingilis generalı Tomsonla görüşə göndərilən Lənkəran nümayəndə heyətinə rəhbərlik etmişdir. 1918-ci il dekabrın 28-də baş tutan görüşdə denikinçilərin qəzadan qovulması və qəzanın Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinə birləşdirilməsini xahiş etmişdir. Teymur bəy Bayraməlibəyov eyni zamanda böyük bir ailə başçısı olmuşdur. O, 1896-cı ildə Masallıdan olan Şirin xanım Abdulla bəy qızı Talışxanova ilə evlənmiş, ondan doqquz övladı dünyaya gəlmişdir. Kürəkəni Qarabağın Tuğ kəndindən olan Cavad bəy Məlik-Yeganov (1918-1920-ci illərdə Lənkəran qəzasının general-qubernatoru olmuşdur) və qızı Məryəm xanım Bayraməlibəyovanın (Lənkərandə "Ünas" qız məktəbini açmışdır) represiyaya uğraması xəbərindən həyəcanlanan Teymur bəy Bayraməlibəyov 1937-ci il sentyabrın 2-də qəflətən vəfat etmiş və Bakıda dəfn olunmuşdur.

Teymur bəy Bayraməlibəyov haqqında bir çox kitablarda məlumat verilmiş, ayrı-ayrı müəlliflər tərəfindən haqqında məqalələr yazılmış, "Talış xanlığının tarixi" əsəri (əlyazma) və "Bəlləbur qalası" məqaləsi "Lənkəran xanlığı Birinci Rusiya-İran müharibəsi dövründə" kitabına (İradə Məmmədova. B., 2007) daxil edilmiş, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Esmira Cavadovanın tərtibçiliyi altında AMEA-nın Əlyazmalar İnstitutu tərəfindən Teymur bəy Bayraməlibəyovun Seçilmiş əsərləri çap olunmuş (rus dilində, B., 2012), Yədulla Ağazadə "Teymur bəy Bayraməlibəyovun folklorşünaslıq fəaliyyəti" mövzusunda fəlsəfə doktorluğu dissertasiyası müdafiə etmiş (1997, hazırda filologiya elmləri doktoru, professor) və haqqında

"Qəhrəmanlığa bərabər ziyalılıq" (1999), "Teymur bəy Bayraməlibəyov və folklor" (2003) kitablarını yazmışdır.

Teymur bəy Bayraməlibəyovun xatirəsi əbədiləşdirilmiş, Lənkəran və Masallı şəhərlərinin küçələrindən birinə, Lənkəran şəhər 2 saylı və Masallı rayonunun Birinci Yeddioymaq kənd tam orta məktəblərinə adı verilmişdir.

İldırım Şükürzadə

Lənkəran rayonunun

Havzava kənd tam orta məktəbinin tarix müəllimi,

Bələdiyyə və AJB-in üzvü